

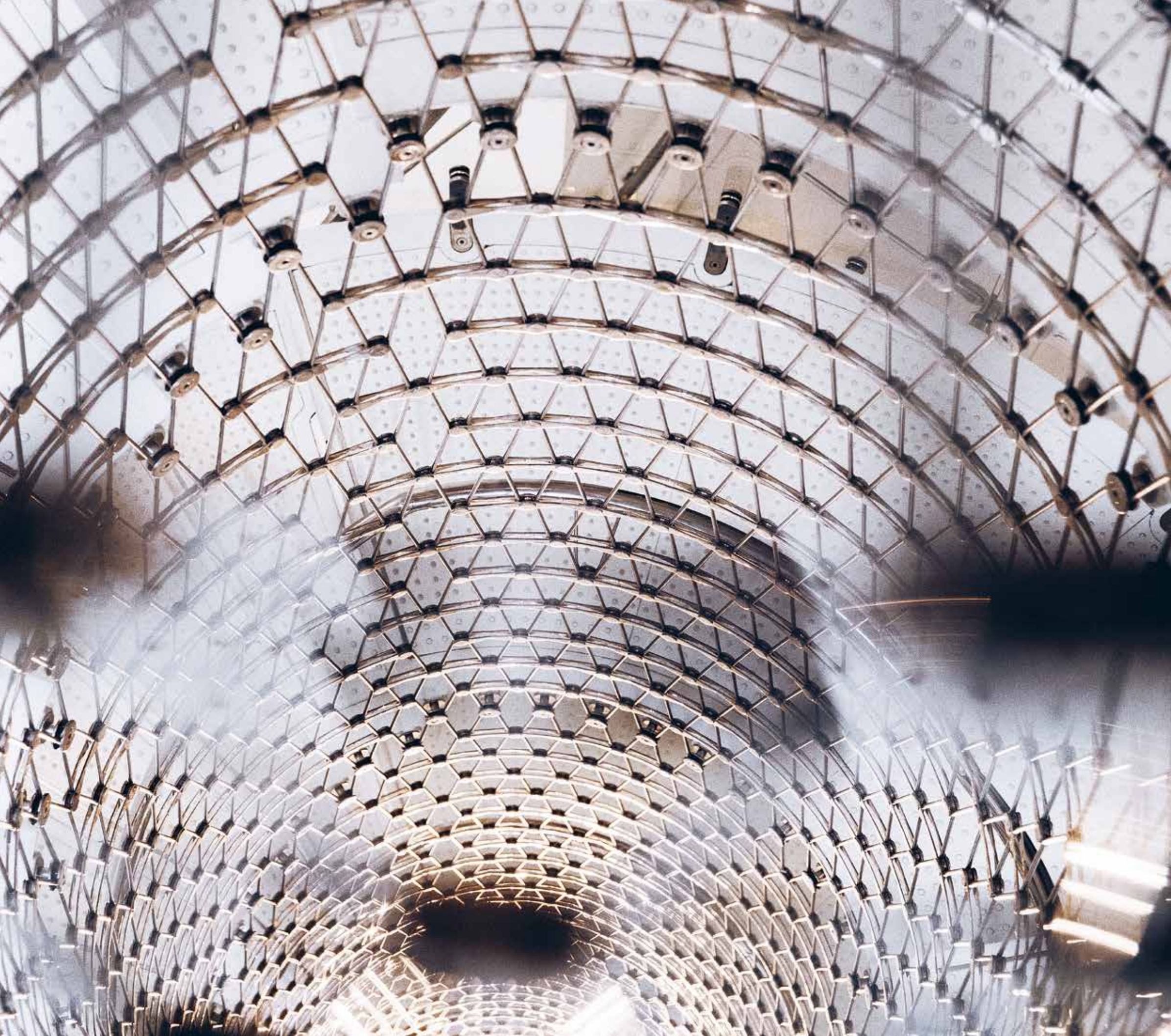

PRVNÍ DÁMA SKLENĚNÉ ARCHITEKTURY

Text: Lenka Zlámalová
Foto: Jan Zátorský

Její skleněná schodiště, která ji vynesla do první ligy světové architektury, v sobě spojují technologickou dokonalost a estetiku interiérového šperku. Pracovala pro Václava Havla, monackého knížete Alberta a mnoho firem a vlivných lidí. Odmítla Steva Jobse, který po ní chtěl, aby v rekordně krátké době navrhla síť obchodů Apple po celém světě. S Evou Jiříčnou jsme se sešli v londýnském Somerset House, klasicistní budově z 18. století, kterou zdobí její skleněné schodiště Miles Staircases.

Proslula jste architekturou ze skla. Tíhla jste k němu od začátku kariéry?

Už jako malé dítě jsem si hrála se sklem. Fascinuje mě, co sklo dělá se světlem. Miluji světlo a jeho hry. Vždycky jsem sbírala skleněné kuličky. Ne proto, abych si s nimi hrála a vyměňovala je s ostatními dětmi. Fascinovaly mě samy o sobě. Když mi někdo dal kousek skla, ať bylo jakkoli rozbité, byl to pro mě nejlepší dárek. Moje babička pocházela z Nové Paky. Tak jsme jezdili na sever, kde na mě dělaly obrovský dojem všechny ty sklárny. Tam vyhazovali jako odpad všechny ty náramky a kousky z bižuterie. Já jsem to všechno skládala. Dávala jsem to na okno a pozorovala, jak na to dopadá světlo. Když jsem byla ve třetím ročníku na architektuře, dostala jsem velkou příležitost. Chodila jsem předtím do ruského gymnázia, takže jsem mluvila velmi slušně rusky.

Co vás přivedlo do ruského gymnázia?

Už od roku 1945 jsme žili s rodiči v Praze a oni usoudili, že ruské gymnázium je kvalitnější škola. V roce 1959 se konala velká výstava skla. Hledali hostesky, které by mohly provádět v expozici, kde vystavovali třeba i Libenský, Hlava, Roubíček, všichni významní skláři. Já je znala všechny. Před výstavou nás poslali na čtyři týdny do kurzu skla. Jezdili jsme po všech sklárnách. V devatenácti letech jsem viděla, jak se dělá sklo. Technické, umělecké, všechno. Pak jsem pracovala v Ústavu bytové a oděvní kultury. Tam jsem zase pracovala se všemi těmito skláři. Byli to moji kamarádi, vyrůstala jsem mezi nimi. Když jsem měla první příležitost dotknout se skla jako architektka, tak jsem ji samozřejmě hned využila. Sklo je nejtvrdější materiál v architektuře. Světlo odrazí, propustí, rozptýlí, zbarví. Umí toho strašně moc. Žádný jiný materiál tak nevytváří atmosféru. Shodou okolností jsem pak později potkala statika, který je nejlepší v kalkulacích a výpočtech skla. Umí sklo používat jako stavební materiál. Ta naše schodiště jsou velmi precizně staticky spočítaná. Jak musí být sklo tlusté, kolik vrstev je potřeba použít. Jsou to velice komplikované kalkulace. A velmi náročné na kvalitu řemesla.

Je kvalita řemesla limitem při stavbách v některých zemích? Řada světových architektů se pustila do velkolepých staveb v Číně, kde je na rozdíl od Západu nebrzdila téměř žádná stavební regulace. Často tam ale zpočátku býval problém s kvalitou provedení.

Číňané jsou neobyčejně schopní. Jejich režim dovolí některé věci, které se v demokracii dají udělat jen velmi komplikovaně. Když se rozhodnou, že postaví přehradu nebo železnici z bodu A do bodu B, tak ji prostě postaví.

Vláda dá příkaz a postaví se. V demokratických zemích se začne diskutovat. Je potřeba od lidí vykoupit soukromé pozemky. Dvacet let poté se dohodnou, že na to vlastně nejsou peníze, a projekt se zruší. V Číně to jde velice jednoduše. Když se rozhodnou, že budou mít rychlovlaky, tak je mají. Okopírují je z Japonska a za pár měsíců už frčí. Doprava tam funguje fantasticky. Člověk dojede na druhý konec Číny za pět hodin. Tady se mluví o novém nádraží Londýn-sever. Pořád se jedná o vykupování pozemků. Nová vláda se rozhodla, že to dokončí. Ale už se tam zase odehrávají další protesty. Až se to za deset let dokončí, bude technologie už zastaralá.

Jak jsou na tom při té rychlosti s kvalitou?

V designu a architektuře hlavně pořád strašně moc kopírují. Tam se autorských práv nedomůžete. Když tady Ron Arad udělá krásnou židli, tak oni se na ni prostě podívají a okopírují ji. Jednu si koupí a už dělají dva miliony kusů. V Šanghaji stavějí ve velkém Američané. A Číňané se od nich kvalitu postupně učí. Po našem statikovi, který pracuje většinou se sklem, chtěli, když tam poprvé přijel, aby navrhl nějakou skleněnou stavbu. Všechno bylo špatně uříznuté, nepřesné. Od té doby se to už naučili. To je podobné, jako když já jsem v roce 1990 přijela do Prahy. Nebyla ani jedna firma, která by na úrovni uměla stavět ze skla. Oranžerii na Pražském hradě museli udělat Němci. V Česku to nikdo nebyl schopný postavit.

Zlepšilo se to za těch třicet let svobody?

Dnes vyvážím české firmy, které ze skla staví, po celém světě. Pan Růžička tady v Anglii postavil spoustu schodišť, ve Francii taky. Lidé se to naučili. Za svou zásluhu o kvalitu českého řemesla si přičítám, že jsem je pořád cepovala. Vždycky jsem přišla s tím, co chci, a slyšela jsem: To nejde. Absolutně nic nejde. Rovná příčka? To nejde, paní. Najednou to jde. Snad jsem trochu přispěla k tomu, že ty zlaté české ruce jsou zase schopné dělat krásné věci. V Praze je dneska spousta lidí, kteří jsou schopni něco kvalitního postavit. V Londýně působí spousta českých developerů.

Jak se v Česku staví ve srovnání se světem?

Když se rozpovídám, tak už nikdy nedostanu žádnou veřejnou zakázku (smích). Já teď vůbec nemám český pas. Kdysi jsem ho ztratila a nechtějí mi dát nový. Když jsem v roce 1968 emigrovala, tak jsem byla v nepřítomnosti odsouzena a zbavena pasu. Říkají mi, že musím nejdřív požádat o milost za to komunistické odsouzení a pak teprve můžu pas dostat. Já o žádnou milost žádat nebudu, když jsem nic neprovedla. Teď to řeší právník.

Eva Jiříčná (1939)

Ve světě nejznámější česká architektka se narodila v rodině architekta ve Zlíně. Vystudovala architekturu na ČVUT a AVU u profesora Jaroslava Fragnera. V létě 1968 odjela na stáž do Londýna a tehdejší komunistické úřady jí zabránily v návratu domů. Do Prahy se vrátila až v roce 1990. Začínala ve společném studiu se známým architektem Richardem Rogersem. Proslavily ji hlavně skleněné interiéry londýnských a newyorských módních obchodů. Přednášela architekturu v Praze i na slavné Architectural Association v Londýně. Je členkou londýnské Královské akademie umění.

Jaká je současná architektura?

Architekti mají díky technologiím obrovské možnosti, jaké nikdy neměli. Na jedné straně jsou vidět všechny ty ikonické budovy, které hýří tvary, barvami. Zkoušejí se nové materiály. Architekti všude na světě se zároveň nyní soustřeďují na co největší počet bytů. V celém vyspělém světě je nedostatek bytů. Všechny státy po druhé světové válce stavěly státní byty, do kterých se nastěhovali ti, kdo neměli peníze na to, aby si koupili vlastní. Teď státy nestavějí. Staví se obrovské množství privátních bytů, které jsou v atraktivních městech příšerně drahé. Přitom se u nich architektura nedrží na úrovni.

Proč se staví málo architektonicky kvalitních bytů?

Je takové pěkné moravské přísloví: Když se nechce, je to horší, než když se nemůže. Kdyby se státy rozhodly, že kvalitní bydlení je priorita, vypadalo by to jinak. Každý mladý architekt, když vyjde ze školy, si myslí, že zbourá svět a vytvoří něco nezapomenutelného. Velká skupina zodpovědných architektů se ale snaží přispět k vyřešení problému s bydlením. I vlády a města se s tím snaží něco dělat. Navrhují třeba, že developéři musejí při každé nové výstavbě dodat nějaké procento „dostupných“ bytů. To je k ničemu.

Proč?

V každé rezidenční stavbě je desetina bytů, které jsou obtížně prodatelné. Mají málo světla. Jsou to ty přízemní byty. To se pak nabídne městu za takzvanou sníženou

Váza Bariel, design: Jiří Suháček,
ručně foukáno z bezolovnatého křišťálu, ručně broušeno
a ručně leštěno do vysokého lesku

V Česku brání stavění strašná byrokracie a alibismus. Každý pořád něco někam posouvá a nechce nést zodpovědnost.

cenu, která je ale stále strašně vysoká pro spoustu lidí, kteří ty byty opravdu potřebují. V Británii je teď obrovský společenský tlak, aby se krize bydlení řešila. V Česku je krize ještě horší a čekám, že ten tlak bude sílit. V Česku brání stavění strašná byrokracie a alibismus. Každý pořád něco někam posouvá a nechce nést zodpovědnost. Teď dělám na projektu bytů v Brně na Veveří ulici. To je krásná lokalita v úplném centru města. Dělá to velmi solidní developer. Městu by hrozně prospělo, kdyby se v centru postavilo tolik nových kvalitních bytů. To je to zahušňování, o němž jako o nejzdravějším trendu pro města pořád mluví urbanisté.

Srovnajte na žebříčku od 1 po 10, jak snadno se staví v Londýně a v Praze. Jednička je nejsnazší.

Tady v Londýně je to mezi dvojkou a trojkou. V Praze je to devítka.

Sedíme tady v kavárně Somerset House. V jednom z příkladů, jak se v Londýně přirozeně a vkusně snoubí stará a moderní architektura. Proč se to v Praze moc nedaří?

Stavět a rekonstruovat v Londýně v památkově chráněných budovách není přímočaré a jednoduché. Panuje tady ale společenská shoda na tom, že když se starým budovám nedá nový život a nedokážou se využít komerčně, budou mrtvé, a byť budou sebelépe opravené, budou vlastně chátrat. Nikdo je nebude využívat. Budou to jen kulisy. V Praze se s tím pořád bojuje. Spousta lidí si to nechce připustit. Ty staré a památkově chráněné budovy se musejí uživit. Nikdo je nebude jen tak podporovat. Nikdo nedá peníze jen na to, aby se zachovala stará

budova proto, že je stará. Lidé, kteří ty památkově hodnotné budovy vlastní, musejí být natolik schopní, aby vymysleli nějaký komerční princip a udělali něco, jako je tady kavárna. Koukněte, tady je originální georgiánský krb. Máme tady zachované okno se všemi detaily. Je tady římsa, všechny původní otvory a prvky. Všechno je tady zachované tak, jak to bylo postavené. Řekla bych, že včetně podlahy. Nic se nezničilo. Ale do tohoto prostoru se dala kavárna, která se užívá a je v ní spousta soudobých prvků a materiálů. Funguje tady všechno to moderní odvětrávání, klimatizace. Všechno se to do té staré budovy muselo vsadit. V Praze by u toho byl příšerný rámus: Tady nemůžeme vybourat kus stěny. Tady je gotický detail. Atd. Jenže nemůžeme zastavit historii. Nebo se ty staré budovy rozpadnou. V Praze se takhle rozpadla spousta budov, kde se nedostala stavební povolení na rekonstrukci.

To se v Londýně nestává?

Bylo tady taky určité období. Pamatuji si, že jsme pracovali na jednom kostele postaveném v roce 1720. V podobné době jako tento Somerset House. Když jsme tam přišli, už byla spadlá střecha. Skupina developerů z toho chtěla udělat současné éře odpovídající kanceláře. Chtěli do toho investovat. Památkáři se pořád nemohli rozhodnout, jestli jim dají povolení přestavět střechu. Až spadla ještě další část průčelí. Pak se najednou všichni vzpamatovali. Teď tam ty kanceláře jsou. Je o ně velký zájem. Ale trvalo to deset let. A za tu dobu se udála velká škoda na památkově hodnotné budově, která se nemusela stát, kdyby se uměli rozhodnout včas. Bylo to takové období kolem osmdesátých a devadesátých let. Pak najednou londýnská radnice procitla.

Co byl ten impulz?

Najednou došlo ke shodě většiny londýnské kulturní, byrokratické i obchodnické elity, památkářů i architektů, že takhle to už dál nejde. Celé City of London se rozhodlo: jestli chce být Londýn finančním centrem světa, tak se musí něco stát. Památkáři a hlavní londýnský urbanista Peter Reis, který měl před lety přednášku v Praze, se rozhodli, že znovu zváží všechny zákony, které limitovaly stavby v celé této oblasti kolem Temže od Docklands po City. Tím se z Londýna stalo nejvýznamnější finanční centrum na světě. Když tam dnes jdete, vidíte jeden nový barák vedle druhého. Hodně se mluví o tom, že Anglie teď prochází ekonomicky depresivním obdobím, ale koukněte se, jak se tady všude staví. Když se podívám z okna svého bytu na Marble Arch, ve tmě vidím červená světýlka jeřábů.

Já jsem měla štěstí, že jsem po příchodu do Londýna hned začala dělat na velkých a zajímavých projektech. Čeští architekti teď bohužel doma, kde se málo staví, moc příležitostí nemají.

Hned vedle Somerset House se staví úplně nový bytový blok.

Tady je přísná klasifikace, co je budova památkově chráněná podle stupně ochrany. To je v Praze víceméně taky. Jenomže tady jednáte s lidmi, kteří už pochopili, že se nemůžeme zastavit v minulosti. Současnost je jenom malý okamžik mezi minulostí a budoucností. Pořád mluvíme o přítomnosti. Ale stavíme pro budoucnost. Jak dlouho trvá v Praze plán na dostavbu města! To je zastaralé dřív, než se to začne schvalovat.

Proč v Praze nepřišel ten moment prozření jako v Londýně?

Praha byla naneštěstí příliš dlouho pod vlivem komunismu, kdy skvělí architekti stavěli strašlivé budovy. Transgas a další.

Jste ráda, že se zboural? Řada architektů se stavěla proti.

Je skvělé, že se zboural. Pozoruhodné je, že ho chtěli zachraňovat mladí studenti architektury. Zaplatit pámbůh, že ho nezachránili. Ten sentiment, že se zachraňuje něco, co vůbec nefungovalo, jenom kvůli tomu, že to reprezentovalo určitou tendenci v architektuře. Jmenovala se brutalismus. To mluví samo za sebe. Proč budu chránit brutalismus? To je, jako bych chtěla chránit násilí.

Ukázkovým příkladem brutalismu je česká ambasáda tady v Londýně. Zbourala byste ji?

Já osobně bych ji zbourala. To dělali vynikající architekti, jenomže materiály té doby byly strašné. Stavěly se nosné betonové stěny, které té budově nedávají vůbec žádnou flexibilitu využití. S nimi nehnete. To se nedá předělat na něco, co funguje v dnešní době, kdy to velvyslanectví

má úplně jinou funkci. Jenom celá ta ochrana před teroristickými hrozbami. Dnes se staví úplně jinak. To se nedá přestavět. Nebourala bych to kvůli ošklivosti, ale proto, že ta budova prostě absolutně nefunguje. V Praze se ale po roce 1989 ničilo a bouralo strašně moc. To byl jeden extrém, který se překlopil do současného druhého, kdy nejde kvůli památkové ochraně skoro nic rekonstruovat.

Co cenného se zničilo?

V roce 1990 jsem přijela do Prahy se štábem televize BBC, která natáčela dokument o meziválečné československé architektuře. Chodili jsme po Václavském náměstí a všech těch funkcionalistických domech ve městě. Byly ve špatném stavu, ale nebyly zničené. Pak přijeli „investoři“ z bývalé Jugoslávie a tolik se toho zničilo, že si památkový úřad najednou řekl, že takhle se nedá pokračovat. Východní Němci přijeli se západní markou a začali kupovat a ničit. Podívejte, jak se zničil hotel Juliš na Václavském náměstí. Přitom komunismus přežil v perfektním stavu, vše se zachovalo. A to řádění se zvrhlo do druhého extrému, kdy se dnes nestaví skoro nic.

Vyrostla v Česku nová generace zajímavých architektů?

Určitě. Na architektuře jsem tam roky učila. Spousta absolventů se chytila i tady v Londýně. Když jsem jim dojednala stáže v ateliérech, byli z nich nadšení, jak jsou šikovní. Jenže architekt k tomu, aby vyrostl, potřebuje stavět. Teorii se nevypracujete. Já jsem měla štěstí, že jsem po příchodu do Londýna hned začala dělat na velkých a zajímavých projektech. Čeští architekti teď bohužel doma, kde se málo staví, moc příležitostí nemají. To je velká škoda. Talenty leží ladem.

